

плодоносан простор тумачења. Конзархијска дистопија је „иза ула” временске тачке у којој Османли исписује роман, стога нас изнова подсећа да иза тог, увек изненадног угла, може чекати брод којим се не плови, а да пловидба јесте властита прича.

Нина В. СТОКИЋ

ДОБРА И ЛОША ВАТРА

Милица Шпадијер, *Ново гробље*, Контраст издаваштво, Београд 2022

Друга песничка збирка Милице Шпадијер знатно је промишљенија и организованија од њене претходне, три године раније објављене *Шар-џланине*. Иако се Милица Шпадијер песнички формирала још у првој књизи, *Ново гробље* представља органски наставак њене поетске еволуције. Хумор је бриткији и ефикаснији, референце су суптилније и сврсисходније, а контраст, и у појединачним песмама и између њих, је заострен. У том смислу је *Шар-џланина* „старо гробље”, збирка-музеј, и обимом и опсегом тема ограниченија. Ново гробље стога није само топос већ је и аутодефиниција нове збирке.

Сам по себи, наслов је оксиморон и управо због тога он је и више него адекватан. Милица Шпадијер у читавој збирци синтетичне инвентивност и традицију, садашњост и прошлост, свакодневицу и сећање. Централна песма *Новој гробље*, „Аутобиографија”, хумористична је сублимација бројних дихотомија збирке. Подељена на четири циклуса, уводну и завршну песму, што представља новост у односу на *Шар-џланину*, „Аутобиографија” припада трећем, насловљеном „Послови и дани”. У четири римована дистиха грађена по принципу контраста, Милица Шпадијер нуди кључ за разумевање читаве збирке.

Први дистих, „Ја сам страшна жена / Вечно уплашена” дефинише лирског субјекта. То је једна *сџрашна* жена, при чему се епитет првенствено треба схватити фразеолошки. Она не изазива страх већ је борбена и стамена, иста она жена која би „кад бих хтела / могла да подоји медведа” („Мече”, *Шар-џланина*). У *Новом гробљу*, она је још страшнија. Док хода шумом, њу нападају вук, орао и медвед („Шума”). Међутим, она је на њих отпорна. У уводној строфи храбро декламује: „Поштујем само насиље / И верујем у љубав / Или обрнуто / Стално заборављам”. Чак је и њој нејасно одакле потиче њена снага. Она суверено брани своје ставове, себе назива „Динамитом” („Даје се на знање”). Њен желудац је „прешао 30 година” и „све је могао да свари / До јуче” („Мали оглас”). Тај „несварени” дан, упале очи, мршављење и смрт драге особе, Милицу Шпадијер није победио. Читав књига је рвање и мирење са њим.

Уосталом, не треба заборавити ни шта је „све” њен желудац „сварио” и због чега је она „Вечно уплашена”. Нису то само трауматична сећања већ дубоко потресан доживљај историје. Земља је након Битке на Соми „потпуно црна // Као да је све оно зло / Још ту” („Анђео Соме”). Цивилизацијско зло је ипак у тесној вези са приватним животом. Њена мајка је рођена „у време / Земљотреса у Чилеу / То је најснажнији земљотрес / Забележен у историји”. Живела је „за време Неволја у Ирској / Рата у Босни Хрватској Руанди” да би њу „(Зачету док су Совјети напуштали Авганистан)” родила „два дана после пада Зиде / На Дан примирја / И мало пре / Плишане револуције” („Земљотрес у Чилеу”). На њено рођење, иако лоцирано у период мира, утичу догађаји из прошле генерације, чак и прошлог живота. Насиље се само трансформише. Нема бега од догађаја из прошлости „о којима немам појма / А који одређују садашњост” („Страх”). Иако ирационалан, страх опстаје и доживљава експанзију. Она се брине „да ли ће ти се срушити кућа” и „да неће избити рат док си на послу”. Колико год апсурдно и претерано звучало, Шпадијер га оправдава: „Мада знаш и такве случајеве” („Док сам ја на послу”). Управо зато је збирно *све* из песме „Мали оглас” сродно еуфемистичком *све* Милоша Црњанског у стиху: „Ја видех Троју и видех све” („Пролог”, *Лирика Ийјаке*). *Све* је рат, потиснута траума, доживљено насиље о ком се олако не говори.

Други дистих „Аутобиографије”, „Свега ми је мало / А превише стало”, такође антитетички компонован, објашњава последице прошлости и страха. У песми „Дете мора да има огледало” поетизује се списак неопходних ствари за усвајање детета. Последњи услов, „дете се не сме држати као пас”, поновљен је три пута. Он је најрадикалнији и иза њега стоји неизговорена могућност да се деца некада и јесу држала као пси. Рецимо, ако дете одраста током рата, бомбардовања или једноставно немаштине, када „је / У једној јединој соби спавало њих четворо / И баба у кухињи / Спокојно”. Љубав и насиље се још једном укрштају. Но, управо спокој сведочи о томе да насиље није апсолутно. У *Новом тробљу* нема ни назнака дефетизма.

Сећања се акумулирају, дани настављају да буду пуни догађаја, а „на психодрамској терапији / Неки људи годинама играју исту сцену / Само једну сцену / Која им је обележила живот” („Ускрс у Трсту”). Стих: „А превише стало” може се двозначно схватити: у тридесетогодишњи живот је стало превише сцена, много тога се догодило; или, самопрокламованој „страшној жени” је стало до свега, она за све мари и о свему брине. Тако се још једном опонирају спољашње насиље и унутрашња осећајност. Песма „Извини стварно не могу” креће се између тих екстрема. Кроз четири строфе, догађајност се све више приближава простору интимног, представљеном шумом. У истом смеру, крећу се и хумор и сарказам. Од

шаљивих стихова попут: „Можда кад се разведем” или „У четвртак идем у затвор / Можда кад изађем” тон се мења у лирски, чак и исповедни: „Засадила сам шуму / Дођи биће хлада / Кад порасте”.

Хумор се другачије развија у песми „Зуби”. „Жена мало лења” пије кафу са женом која је дошла да јој спреми стан и таксативно набраја догађаје своје досадне свакодневице. Ређајући меланхоличне стихове, потпуни климакс постиже последњима, потпуно супротним, али одлично поентирајућим: „Испод свега тога је твоја четкица за зубе / Дабогда ти сви поиспадали”. Духовита клетва је индигенан завршетак, ефектан и пун емотивног набоја, лишеног књишке патетике. Таквим стиховима Милица Шпадијер у својој поезији отвара могућности нове, искреније осећајности.

Она је „Жељна васкрсења” у сваком свом аспекту живота. Не чуди стога што је други циклус насловљен управо по васкрснутом Лазару и што је у последњој његовој песми именована песникиња „Женског Лазара”, Силвија Плат. Ако је у песми „Мој гроб” у *Шар-џланини* песникиња изговорила: „Ово је мој гроб / у њега су ме отерали”, у међувремену је из њега, као Лазар, устала и подигла читаво *Ново џробље*. Њена трансформативна моћ је забрињавајућа: „Можда и може брже / Али не сме / Премоћан је / Мора бити спор” („Камиони, девојке”). Зато ниједно васкрсење није довољно, сваки поновни живот је привремен. Само три месеца је провела „на часовима финског”, где се нови живот сам од себе преиспитивао: „Да ли ти ово што радиш / Помаже да дођеш / До онога што желиш” („Часови финског”). Чини се да је одговор негативан, а да је прижељкивано, коначно васкрсење прелазак из „овог што радиш” у „оно што желиш”.

Последњи дистих централне песме, „Жена коју прсти / Пеку кад се крсти”, још једна одлична поента, на другачији начин контрастира љубав и насиље, религију и бол. Занимљив је, али нимало случајан, избор глагола *пећи*. У њему се спајају два анализирана принципа у поезији Милице Шпадијер. Њена визија света је кохерентна и до детаља промишљена. Основни градивни елемент је ватра, а она може бити добра и лоша: „Једно за љубав / Друго за смрт” („Гроб на мору”). Она има апотропејску и регенеративну моћ. То је „жива ватра” Хераклита Мрачног, одомаћена у нашој поезији код Бранка Миљковића. Међутим, између њега и Милице Шпадијер постоји кључна разлика. Иако га она парафразира у песми „Не знам”, у стиховима „Нека ме траже / И нека виде да ме нема”, Шпадијер поезију депатетише и не срља у сувише компликоване, апстрактне и непотребне интелектуалистичке стихове.

Њена поезија настоји да укроти и разуме ватру и њене бројне еманиације. Она је пожар, бомбардовање, заљубљивање, смрт, топлота, живот, „Лепа и бесна”, болест и насиље. Међутим, лирски субјекат умире

„знајући да је за мене рај / Место на ком је ватра добра” („Ватра”). Није експлицитно дефинисано какво је то место. Наслућује се да је такав рај истински Рај, обећана вечност, апсолутно љубав оличена у лику православног Бога. У том смислу, отвара се могућност читања збирке као пута Васкрсења. У уводној песми, „Свети Ђорђе”, он још увек није светац, његов метални шлем „још није био ореол”. Претпоследња песма, „Година и пет месеци” завршава се стиховима „Сада свашта знам и / Полако се пењем ка теби”. Њу од завршне, у којој песникиња затвара очи и доживљава целокупну људску историју, одваја стих из Јеванђеља по Матеју: „Али који претрпи до краја благо њему”. Насиље је само пут ка доброј ватри, ка апсолутном миру, љубави у коју се верује. Песникиња се „молила [...] да преживим медведа и олово” и преживела их је („Време”, „Шума”). Таквог оптимизма и острашћености код и после Миљковића готово да нема.

Уосталом, у времену између њиховог стваралаштва десиле су се крупне промене, не само у поезији. Милица Шпадијер на пар места и тематизује велики раскорак између двадесетог и двадесет првог века. Иако је била „част / Живети у двадесетом веку”, он се морао завршити („На аутобуској примају само Дрину”). У њему је нешто умрло, „на некој станици се више нисмо пробудили” („Нови век”). Некако васкрснуће, нови живот морао се десити у двадесет првом веку, којим се збирка и завршава: „За наш тајни састанак / У XXI веку” („Време”). На још једном месту је тај редни број исписан римским цифрама: „Полуострво / У XXI певању смо / Просци ме зову и напуштам свој богати дом” („Нова Пенелопа”). У реконструкцији мита о Одисеју, Милица Шпадијер полази за просцима. „Нова Пенелопа” је поетска аутобиографија, песнички манифест новог века. Збирка *Ново гробље* беспрекорно представља дух савремености. Она је музеј прве половине XXI века.

* * *

Друга збирка поезије Милице Шпадијер *Ново гробље*, подељена на четири циклуса, редом, „Чишћење крви”, „Лазаров знак”, „Послови и дани” и „Ново гробље”, којима су придружене уводна песма „Свети Ђорђе” и „Време”, представља комплексну и кохерентну целину која преиспитује основне принципе савремености и прошлости, љубав и насиље. Она је јединствена биографија свога времена.

Лазар БУКУМИРОВИЋ